

ЧУЖДИЦИ И ДИАЛЕКТНИ ДУМИ, ИЗПОЛЗВАНИ В БЪЛГАРСКИЯ НАРОДЕН ГОВОР

Емил Александров,
Павлин Чаушев

FOREIGNS AND DIALECT WORDS USED IN BULGARIAN NATIONAL LANGUAGE

Emil Aleksandrov,
Pavlin Chaushev

Abstract: *In this article we aim to show just a small part of the ancient foreigners and linguistic forms used in the Bulgarian national language and culture. These dialect words and language forms have become part of the Bulgarian language for centuries. Most of them are of Turkish origin. Language and popular culture in general are dynamic and ever-changing systems. This is the main reason many of these words and expressions are no longer used or have radically changed their meaning.*

Keywords: *linguistic forms; dialect words; language; words.*

Известно е, че българският език е един от най-старите в Европа. Но той, както и всички останали езици, възниква в динамични условия, развива се и попада в сферите на различни влияния, които постоянно го променят [Вълчев, Б. 2009, с. 19]. В настоящото съобщение ще разгледаме някои чуждици и диалектни форми, съхранени в съвременния разговорен език. Повечето от чуждиците проникват в народния говор по време на османския период (XV–XIX в.). Тогава чрез налагането на османската административна терминология много български думи от предходния период са заменени (дублирани) с такива от турския език, а някои от тях дори напълно се забравят. Парадоксално е, но в отделните части на българската разговорна реч те навлизат без особена съпротива, понякога шеговито и непринудено, а друг път – съчетани с изискванията на османската власт.

Много от чуждиците и диалектните думи, за които знаем или случайно сме чували, остават непроменени и до днес, като активно се използват в запазените традиционни текстове за баене, в благословиите за здраве, в текстовете на народните песни и в словесната обредност на обичаите. Променят се само някои техни езикови стойности, но се запазват значенията им.

Изборът на изследвания Великотърновски район, в който са записани проучените думи, не е случаен. Още през XIX в., когато депутатите в град Търново пишат първата Конституция на България, те се сблъскват с някои чуждици, които затрудняват тяхната работа, но са необходими като образци за текстовете. Известният депутат

и общественик Петко Славейков се изказва остро срещу тях и подчертава, че много трябва да се чете и да се знае, за да могат използваните думи да се преведат правилно на български език и така да се въведат в законодателството. Той избира като основа на книжовния новобългарски език търновското наречие, защото смята, че то е най-близко до автентичния български език. В случая особено показателно е наличието на голям ер, в съответствие с традициите от миналото. Неслучайно старите търновци, освен че използват чуждици (предимно турцизми), наблягат и в звукоизвличането на буквата „Б“ (*ръкътЪ, водътЪ, дъскътЪ* и т.н.).

В контекста на езиковедските и етнопсихологическите изследвания може да се допълни, че ние като нация лесно възприемаме външни влияния и адаптираме бързо чуждиците в областта на обществения и политическия живот [Хаджийски, И. 1974, с. 45]. Затова не е чудно, че и до днес в разговорния български език много често продължават да се използват някои турцизми. Към тях бързо се присъединяват и по-нови чуждици, които са резултат от съвременните условия на живот и най-вече от навлизането на интернет сленга, характерен предимно за тийн поколенията на ХХІ в.

В предложения по-долу **речник** ще се опитаме да изложим някои от най-често употребяваните чуждици и диалектните думи, които с времето са придобили дори жаргонни форми и които все още имат своето съществено място в бита на нашия народ. Диалектните думи се използват от различните етнографски групи в България и имат своя локална специфика. Те са доста атрактивни по съдържание в контекста на българското чувство за хумор. Вплетени интуитивно в говора на населението от Великотърновския край, те показват, че са дълбоко вкоренени в неговото съзнание и историческа памет.

За разлика от българския книжовен език, чуждиците (турцизмите) продължават да се употребяват, за да обогатят народната реч, да я направят по-пъстра и благозвучна, с привкус към сатиричното (например: „*кажи бе, джанъм...*“, „*а-а-а-а, сакън да не се случва!*“, „*алоооуу, какво правиш бе, абдал*“?). От друга страна, със своята простота и архаичност представляват и интересно четиво за етнологии, филолози, историци, политолози, както и за всички любители на българското в нашата култура.

В предложения речник чуждиците и диалектните думи са подредени по азбучен ред. Представени са, разбира се, и със съответното обяснение, но не от гледната точка на езиковеда и филолога, а от тази на етнолога. Думите в речника са събрани с помощта на анкета, проведена от авторите. Смятаме, че положителните емоции и здравословният смях при прочитането и осмислянето им са гарантирани.

абдал *турц.* – простак, глупак, будала, ахмак, малоумен
аджадисвам(ване) *турц.* – жаля някого
аджеба *турц.* – дали, наистина
аджамия *турц.* – неопитен мъж
айде-уйде *диал.* – отгоре-отгоре
айде-холам *турц.* – **1.** хайде няма нужда; **2.** вярно ли е, нима, наистина?
айляк *турц.* – човек без работа
акрани *турц.* – връстници
ампили куко *диал.* – заваян, отнесен
амсалак *диал.* – непохватен, ненаучен
амчи *диал.* – ами
анвазажирахме – предвиждахме
анджак *турц.* – точно така
анджаклами *турц.* – чаркове
апачик *диал.* – **1.** наред; **2.** нещо открито, което се вижда
арабия *турц.* – добър човек
аргатин *турц.* – чирак
аргенлия *турц.* – открит, прекалено добър човек към другите
армаса *диал.* – стодена жена
арно *диал.* – хубаво
артисват *диал.* – остават
асъл, асъл *турц.* – наистина
афектирането *диал.* – предоставянето
аферим *турц.* – похвала
афермира – повдигне, издигне
ачи-гъоз *турц.* – отракан
ачик-ачик – наред, на открито
ачик долама *турц.* – незакопчаваща се, „отворена“ дреха с висящи ръкави
ашколсун *турц.* – bravo
ашладисвам *турц.* – **1.** присаждане в овощарството; **2.** смесване
ашлак (хъшлак) *турц.* – непорасъл мъж, момче
бабетка *диал.* – умалително на баба
бабишкер(ница)а *диал.* – стара баба
бабунка *диал.* – издатина
баданарка *диал.* – четка за боядисване
бадева *турц.* – на вятъра, на празно

бая *турц.* – доста, прекалено, немалко
базиргяни *арм.-турц.* – търговци, търгаши
бака *диал.* – съдинка за хранене
бакии *араб.* – **1.** заплетени, объркани работи; **2.** неизплатени дългове
бакраче *диал.* – неголям чугунен съд за храна
бактисах *турц.* – омръзна ми
бактън *турц.* – **1.** аман; **2.** до гуша
бакър *турц.* – мед
балалайка *чужд.* – приказлив човек
балама *турц.* – глупав, заблуден
балдър (баджак) *турц.* – бедро
балдър години *диал.* – от много години
балтаене *диал.* – увъртане, усукване
бандарлък *диал.* – бъркотия, пущинак
бара *турц.* – **1.** пипа; **2.** плитка рекичка
бараба *турц.* – неугледен човек
барабар *турц.* – заедно
барбалескане *турц.* – ровене, бъркане
барбой *диал.* – картоф
барем (барим) *диал.* – поне
бариш *диал.* – тънка копринена забрадка
басканлъци *турц.* – обири
бастиса *турц.* – взе, присвои нещо, открадна
басамак *турц.* – каменна стълба
бауца *диал.* – реве
бахча *турц.* – градина
бахчеванджилък *турц.* – градинарство
бахър *турц.* – студено време
без хич *диал.* – без нищо
белким *турц.* – дано
бендиса *турц.* – легна ми на сърце, прилегна ми
берекет версин(м) *турц.* – доволно, стига толкова, достатъчно
бешлици *турц.* – алтъни, злато, антики
биля *турц.* – повече, по-нататък
бинлик *турц.* – дамаджана с обем 5 л.

бирбат *диал.* – разхвърляно
бирга *диал.* – край
бутуряса *диал.* – удари се, падна
бичиш *диал.* – удряш
благодарско *диал.* – изразяване на благодарност
блудкалаш *диал.* – постно, блудкаво ядене
боботене *диал.* – говорене много
бонела *чужд.* – вилица
Боже-Божке *диал.* – битово обръщение към Бог
божеци – политически просяци
бол *турц.* – много
бомбаш *диал.* – развалени консерви
боолук *диал.* – имане, предлагане на стока, нещо в излишък
борчлии *турц.* – финансово задължени лица
бостан куркусу *диал.* – бостанско плашило, чучело
ботинки *диал.* – чехли
бошлаф *турц.* – празни приказки, празни работи
брида *диал.* – нищи (за шиене)
бричка *диал.* – кола с пружини
брулване *диал.* – хвърляне в дадено начинание с главата надолу
бръмбазък *диал.* – за нещо малко
будала *турц.* – глупак
буздисване *турц.* – разваляне
булвани *турц.* – едри парчета, буци
буля *диал.* – братова жена
бумаги *диал.* – книги
бумти *диал.* – гори (за печка)
бунак *турц.* – загубен човек
бунар *турц.* – кладенец
бургуджии *турц.* – хора катунари
бурундук *турц.* – сибирска катеричка
бутурче *диал.* – циклама
бучнали *диал.* – наболи
буща *диал.* – свободно
бъзик *турц.* – номер, подигравка
бъкан *турц.* – пълен с нещо

бъкел *диал.* – **1.** нищо; **2.** меден съд
бълбук *диал.* – звук на водата
бълникат *диал.* – клатят се
бърчина *диал.* – баир
ваданлък *турц.* – покъщнина, багаж
ваджишко *диал.* – опустяло, да му се не види
валянка *диал.* – дигане на шум
варай *диал.* – остави
варда *диал.* – сигнал за „Пази се!“
ватали *диал.* – прибори за тъкане
вземам интифа *турц.* – **1.** вземам под внимание; **2.** сверяване на часовник
войдисване *турц.* – води се по ума на други; съгласяване
волю-неволю *диал.* – искаш или не
вратня *диал.* – порта
втели-некипели *диал.* – небивалици
връз *диал.* – върху
врътка *диал.* – превъртане
втикяване *диал.* – отегчаване
възгездиса *диал.* – спря, овладя се, озапти се
въргал *диал.* – голям и групов бой
върти сучи *диал.* – извърта
вътък *диал.* – сила
гавазин *араб.* – въоръжен охранител на консулство, облечен с народна носия
гаврътне *диал.* – да обърне чашки пиене
гайле(та) *турц.* – грижа(и); проблем (и)
гайретя *турц.* – издържам
галиба *турц.* – **1.** струва ми се; **2.** като, че ли
галимации *диал.* – заплетени ситуации
гана *диал.* – нарицателно за проста жена
гара-гура *диал.* – висок говор на група хора
гевгир *турц.* – съд за претриване
гевези *турц.* – пъчене, глезене, големи
гердисала *турц.* – седнала
герчек *турц.* – тоест, т.е.
герчек алелем *турц.* – т.е., струва ми се
геран *турц.* – кладенец

главина *диал.* – 1. стъбла на лози; 2. център на колело
годи ми *диал.* – гласи ми
гониш михаля *диал.* – да гониш невъзможното
готована *диал.* – мързелива, чакаща на други жена
грамаданест *диал.* – голям, грамаден
гривек *диал.* – турски гълъб
проги *диал.* – зле
громилник *диал.* – недодялан човек, рушител
губерка *диал.* – голяма игла за шиене на юргани
гугла *диал.* – качулка
гуси *диал.* – малко прасенце
гъчканица *диал.* – много хора на едно място
гъон сурат *турц.* – тъп човек
гъостерица *турц.* – сопа, тояга
гъотере *турц.* – през пръсти
гювендия *турц.* – 1. жена с леко поведение; 2. курва
гюдерия *турц.* – 1. кърпа за бърсане; 2. изтривалка за баня
гюм *турц.* – съд за мляко
гюрулгия *турц.* – голям шум
даврандиса *турц.* – закрепя, укрепя
да намисам *диал.* – да слагам
да шумнем *диал.* – да хванем
дангалак *диал.* – висок, слаб човек
дека *диал.* – къде
дембелхане *турц.* – място за лентяйстване
демек *турц.* – тоест
дерване *диал.* – одраскване
дередже *араб.* – положение
джаджа *диал.* – приспособление
джамал *турц.* – 1. пещ, зидана печка на дърва; 2. игра с маски подобна на карнавал
джамбазин *араб.* – 1. търговец на добитък; 2. циркаджия
джамбуре *турц.* – голям шум, смях, празнуване

джанабет *турц.* – опак човек
джангър *турц.* – шум
джанъ-манъ *турц.* – търси оправдание; намери му цаката
джанъм *турц.* – душо моя
джаракма *диал.* – човек, който се вре навсякъде
джасане *диал.* – слагане, поставяне със сила
джаста-праста *диал.* – на две-на три
джвакам *диал.* – 1. дъвча; 2. газене в кал, вода
джелат(ин) *араб.* – палач, изпълнител на смъртни присъди, кръвопиец
джендем *турц.* – затвор
джигачка *диал.* – натегачка, закачлива жена
джигер(я) *турц.* – дроб, дробче на пиле
джигит *диал.* – състезател; обичащ бързите скорости на пътя
джиджана *диал.* – нагласена (за жена)
джиткам *диал.* – обикалям
джогул ми е *турц.* – 1. гризе ме; 2. измъчва ме; 3. дразни ме
джонгали *диал.* – крака на човек
джорул *турц.* – бъркалка за варени плодове
дзубенце *турц.* – турска връхна дреха
джумбалдаци *турц.* – кълбета
джунджурийки *диал.* – малки, дребни нещица, сувенири
джундиса *турц.* – захвърли, замота
джуркане *диал.* – разбъркване
джюмбиш *турц.* – майтап, шега
дзвиска *диал.* – овца, имаща първо агне
дзиндзирикане *диал.* – треперене, замръзване
диарчи *диал.* – лигавене
дибилок *диал.* – нахален
дикиш *турц.* – ред
дирлюга *диал.* – черта, драскотина
доганджия *турц.* – соколар
договедила *диал.* – досетила

дозема се *диал.* – досеща се
доизкусурява *диал.* – доизпипва детайли
докаросал *диал.* – докарал
долапче *турц.* – преграда в шкаф с вратичка
дослук(а) *турц.* – приятелството с някого
доще *диал.* – още
дояда *диал.* – доизяжда
драчене *диал.* – закачане между двама души
дрецанки *диал.* – малки, дребни
дръвник *диал.* – смотан човек, мъж
дрънчи пляс *диал.* – празни приказки
дрън-дрън йерина *диал.* – празни приказки
дръша *диал.* – държи
дувар *турц.* – зид, стена
дънкане *диал.* – пусната висока музика
дърлене *диал.* – безсмислено говорене
дюз, дйби дюз *турц.* – чисто гол
дюзен *турц.* – стан (за тъкане)
дяна *турц.* – отида, скрия
еветчия *турц.* – угодник
един билюк *турц.* – стадо, група, дузина (за животни)
еле *диал.* – научи се, най-после
ербап човек *турц.* – оправен; справя се с проблемите
ермаса *турц.* – ожени се
еша му няма *диал.* – половинката, другата част от един чифт я няма
ешмедеме *турц.* – угощение
жукане *диал.* – пиене
забаламосва *турц.* – мами, лъже
забрундатил *диал.* – зачервил
завалията *турц.* – горкият
загаликва *диал.* – отклонява внимание, приспива сетивата
загатан *диал.* – скрит
заглавичкат *диал.* – забаламосат

заджиздила *диал.* – задръстила
заявка *диал.* – закачка
закраства *диал.* – пристрастява
залиосаш *диал.* – загладиш
залисия *диал.* – занимавка
залюханост *диал.* – заваяност
замислюваме *диал.* – замисляме
заничам *диал.* – гледам скрито
запаентих *диал.* – зайнатих
запердаса *диал.* – заваля, бие
запецнало *диал.* – спряло
запокитя *диал.* – захвърля
зеирища *диал.* – **1.** струпва ти се лошо; **2.** секрети от нос, гърло при хрема
зеносване *диал.* – хабене, прахосване
златни сарфове *турц.* – златни подноси
золаво *диал.* – **1.** тънко, късащо се (за конец); **2.** за нездрав човек
зъркели *турц.* – очи
зян *турц.* – на вятъра
избаца *турц.* – извади, направи трик
избомбашват *диал.* – издуват (за консерви, когато се развалят)
избушвам *диал.* – изваждам
изгаврузиш *диал.* – изгълчиш
изджустрено *диал.* – почистено, изчистено, лъснато
изендисам *турц.* – **1.** иска ти се и ти да опиташ нещо; **2.** да се възхитиш
изкилиферчено *турц.* – нещо, което не е направено правилно
изклинчвам *диал.* – бягам от отговорност
изкоруби *диал.* – изгърбуши
изкяри *турц.* – спечели
излеврил *турц.* – излегнал
измрацала *диал.* – ревала, плакала
изпоенъчва *диал.* – среща трудност
изпрощнато *диал.* – изгървано, скъсано
изпружил *диал.* – излегнал
изпусталял *диал.* – отслабнал
изпушила *диал.* – изпуснала
изръшкал *диал.* – обиколил
изстъпанчи *диал.* – изпъчил, изправил
изтилеса *диал.* – изкара боя

изтипосам *диал.* – покажа на бял свят нещо или някого
изтомена *диал.* – изкушена от вечно желание за близост
изфирясал *диал.* – изветрял
изфъскала *диал.* – изглупяла
изцоцал *диал.* – откраднал
икиндия *турц.* – късен следобед
икрам(осва) *турц.* – **1.** поклон; **2.** тачене, уважение
илачи *диал.* – церове, лекарства
има си хас *диал.* – виж ти хубава работа, възможно ли е?
иминии *диал.* – папуци, обувки, калеври
исиот *диал.* – билка подобна на джинджифила
ишлеме *турц.* – работа, която се прави с материали доставени от клиента
ишах *турц.* – мерак, желание за работа или нещо
йок *турц.* – не
кабар *турц.* – пришка от ужилване
кабардиса *турц.* – надигне, набъбне (за тесто)
кабули *турц.* – **1.** поддържа; **2.** търпи
кадем *турц.* – за късмет
кадийци *турц.* – сорт пъпеши
какаманка *диал.* – арест, участък
калабалък *турц.* – **1.** тълпа; **2.** блъсканица; **3.** навалица; **4.** множество
калабикне *диал.* – обърне, прекатури
каластир *диал.* – малка мотика
калдаръм кокона *турц.* – улична жена
калеври *турц.* – вид стари обувки, чехли за дома
калеко *диал.* – свако
калем *турц.* – молив, писало
калемче *турц.* – пъпка за присаждане
калесва *диал.* – каня, увещава
калимана *диал.* – кръстница
калитна *диал.* – излъга
калпав *диал.* – некачествен
калпазан *диал.* – човек, правещ бели
калтак *диал.* – човек по номерата

калцуни *диал.* – вълнени чорапи
калъч *диал.* – зар на криво (в таблата)
калъча *турц.* – ножа
кандилка *турц.* – клатушка
кандисаш *турц.* – да се съгласиш
кандърми *турц.* – убеждавания
капичнала *диал.* – съборила, претъркулила
карачисва *диал.* – смесва
карез *турц.* – кусур
карма карашик *турц.* – смесено, объркано
карък *диал.* – неудачник, без късмет
каскани *диал.* – стиснат човек
каталясал *диал.* – изморен
кауи *турц.* – диня
кауша *турц.* – затвор
каяфет *турц.* – облекло
кеварлаци *диал.* – едри парчета (месо, мезета)
кедерлия *турц.* – човек с недъг, с кусур
келеме *диал.* – за обида на човек
келепир *турц.* – печалба, изгода
кепенци *турц.* – дървени покривала за прозорци
керка *диал.* – шерка, дъщеря
керца *диал.* – зачита
кесим *турц.* – на око
кестерме *турц.* – накриво, на една страна
кеф(че) *турц.* – удоволствие
кибик(ци) *турц.* – зяпачи при игри, безделници
кибичене *турц.* – чакане
кивичи *диал.* – квичи
кикерене *диал.* – говорене превзето, лигаво
килимявка *диал.* – попска шапка
кинат *диал.* – късат
кипри *диал.* – гласи, облича
киреч *диал.* – смес за мазане
кишета (къошета) *турц.* – ъгли
клепане *диал.* – клюкарене
кльопачка *диал.* – ядене, храна

кльоша *диал.* – слаба жена
кльофкане *диал.* – суфлиране, бърборене
ковлади *диал.* – доносници, клюкари
коджа *турц.* – много
кодошене *диал.* – майтапене, шегуване
козните *диал.* – **1.** интриги; **2.** коварни кроежи
колагеле *диал.* – **1.** поздрав към работещи; **2.** спорна работа
коландри *диал.* – ползване, употребяване
колци *диал.* – колове
комай *диал.* – **1.** като, че ли; **2.** дали
комат *диал.* – краищник на хляб
комшу(лук) *турц.* – съсед, общуване
конушмак *турц.* – сладка приказка, раздумка
которка *диал.* – къщурка
кошрамба *диал.* – мъжкарана
крамоли *диал.* – караници
красотно *диал.* – красиво
кривинделести *диал.* – криви
крокозъбел *диал.* – за грозен човек
крусно *диал.* – дървен вал за навиване на платно
куйрук *турц.* – опашка
кукумечат *диал.* – за жени, които клюкарят, говорят, надвикват се
кукя *диал.* – къща
кумбули *диал.* – **1.** очи; **2.** сливи
куми(ш) *диал.* – чакаш, бавиш се
кундисала *диал.* – седнала без покана
кундурджии *турц.* – майстори на обувки
куртулисва *диал.* – не спира, не преминава
кусане *диал.* – ядене
куснах *диал.* – хапнах
кухоглавец *диал.* – човек с празна глава
куцуз *диал.* – не върви, без късмет

кушия *турц.* – надбягване с коне
кълки *диал.* – бедра
къра *диал.* – на полето
кърмазъ *турц.* – червено
къта *диал.* – пази, съхранява за черни дни
къпави *диал.* – калпави (не умеещи нищо)
кюляф *турц.* – **1.** измама, подвеждане; **2.** кесия за продукти; **3.** вид островърха шапка
кютане *турц.* – **1.** да се стои на страна; **2.** траене
кютек *турц.* – бой
кютук *турц.* – дърво
кюфи *турц.* – продълговата кошница
кяр *турц.* – полза, облага
къска *диал.* – дяла, реже на дребни частички
лалосване (лаладжия) *диал.* – говорене втели некипели, приказване
лапнишаран *диал.* – наивник
ластарче – израстък при растенията
лаф(че) *диал.* – дума, разговор, приказки с някого
лашкано *диал.* – изхабено, износено
лембезе *диал.* – тънко облекло
лехуса *диал.* – нечиста (след раждането) жена
лизнат *диал.* – белязан, одраскан
лиосвам *диал.* – намазвам
ломоти *диал.* – говори постоянно
лопна *диал.* – ударя
лочи *диал.* – пие
лустросан *диал.* – издокаран
лъокане *диал.* – пиене
лъомпари *диал.* – домашни чехли
лювваш *диал.* – изливаш вода
мае *диал.* – очудва
маилна(о) *диал.* – сестрата на съпруг, зълва
майте *диал.* – бавите
маламортаджия *диал.* – човек, който претупва дадена работа
малай *диал.* – мляно царевично брашно

махнаджия *турц.* – човек, който не харесва нещо
манда поща *диал.* – за човек, който много говори
мандахерца *диал.* – някой да върви насам-натам да се пречи
манка *диал.* – биволица
мараба *турц.* – поздрав
мараня *диал.* – сутрешна мъгла
маргаза *турц.* – който мърмори, пазари се
мартаци *диал.* – големи цепеници
маскара (омаскарявам) *турц.* – клеветник (клеветя)
масурче *турц.* – фитилче с конци за шиене
маткаб *турц.* – ръчна дрелка
махлебка (*турц.* – разсад за присаждане на плодни дръвчета
махнь *турц.* – кусур, недостатък
мезат *турц.* – 1. ругатня (прен.); 2. разпродажба, търговия
мемлекет *турц.* – голяма местност, страна
менкат *диал.* – разменят, търгуват
мераз *турц.* – зестра, наследство
мержелей *турц.* – привижда се, не се вижда ясно
мешачка *турц.* – смесване
мешлина *диал.* – мях за съхранение на сирене
мижитурка *диал.* – дребен служител, доносник и подмазвач
мизли *диал.* – злояд човек, избиращ храната си
мильо *диал.* – плетиво
минало-бешало – било
миндер *турц.* – старо легло
миндил *диал.* – мръсен парцал
минташи *диал.* – върти, да омърси нещо
мисирка *турц.* – пуйка
мискин *турц.* – нечистоपльтен човек
митилива *диал.* – болна (за овца)
митлосва *диал.* – крачи, обикаля

михлюз(ин) *турц.* – човек, който не е изискан, не е табиетлия
миче *диал.* – момиче
моабет *турц.* – угощение, софра
мокаят *турц.* – намира начин
моргаджия *турц.* – яйчар (събирач на яйца)
мотолеви *диал.* – нечленоразделен говор
мравучкане *диал.* – побиване на тръпки, иглички по крайниците
муа *диал.* – блъска
муждя (муждиш) *диал.* – 1. мачкам; 2. гушкам
муси се *диал.* – мръщи се
муфта *турц.* – на аванта, на печалба
мухарене *диал.* – бавене, обикаляне
мухлявя *диал.* – бавен човек, който се шляе
муцка *диал.* – пие
мушичи *диал.* – бяга, крие се
мъглясало *диал.* – мъгливо време
мъжле *диал.* – малък мъж, момченце
мънанко *диал.* – мъничко
мъндзърко *диал.* – смешно, пренебрежително малко (на ръст)
мъргаза(увам) *турц.* – мърмори, капризничи
мюуле *турц.* – домати
мющерия *турц.* – друг да поеме отговорност или работа
на рати – на части
набарбути *диал.* – смесване на неща
набримчвам *диал.* – увеличавам силата на
нагнездих *диал.* – нагласих
наджак (наджачка) – брадва
наджиткаха *турц.* – навлязоха
надрунди *диал.* – за човек, облечен дебело с много дрехи
нажебване *диал.* – награбване, вземане
назлъндисване *турц.* – чакане, умуване, бавене
найдох *диал.* – намерих
накакамузи *диал.* – нагласи

накалмутили *диал.* – напили
наквасен *диал.* – напиток
накиприл *диал.* – накичил
наклепан *диал.* – наклеветен
наконтил *диал.* – нагласил
накъркал *диал.* – напил се
накъскани *диал.* – неща нарязани, надялкани безформено
нальми *турц.* – дървени обуца, чехли
намачката *диал.* – намачка
намичаш *диал.* – поглъщаш храна, пиене
нанкане *диал.* – спане
напоркал *диал.* – пиян човек
натаманявам *турц.* – **1.** намествам; **2.** оправям
натараянкан *диал.* – състояние на пиян
нататрузвам *турц.* – натрапвам
натирия *турц.* – изгоня
натиферич *турц.* – на открито
натори *диал.* – **1.** много предмети на едно място; **2.** наторяване на земя
натотал *диал.* – наоблякъл
нафирка *диал.* – напие
нафрашка *диал.* – напълни
нахалос *диал.* – на вятъра
нахънтил се *диал.* – ударил се
нахъсан *диал.* – ентусиазиран
начорчек *диал.* – накриво
начучунизване *диал.* – приказване, пеене за птица
нашмора се *диал.* – напи се
нашораш *диал.* – напиеш
наюрти *диал.* – нахока
наюфчила *диал.* – забелила
не речи *диал.* – не пожела
не сака *диал.* – не иска
не фелаш *диал.* – не вървиш
неглиже *турц.* – непретенциозен външен вид
недозета *диал.* – неосъзната
неистовствата *диал.* – гоненията, мъченията

нейлието *диал.* – лош човек
неуведаема слава *диал.* – неувяхваща слава
обарбалеска *диал.* – обърка
обарване *диал.* – напипване
обусте *диал.* – много хубаво (за ядене, за човек, за дреха)
обязвам *турц.* – задължавам
овапца *диал.* – изложи
овълчи *диал.* – алчен човек
огаглаеш *диал.* – **1.** оправиш; **2.** да свършиш работа
огаглая(вам) *диал.* – оправя(м)
огрибка *диал.* – лопатка за тесто
огуца *диал.* – **1.** изяде; **2.** изпи
одая *турц.* – стая
одеве *турц.* – преди малко
одма *турц.* – веднага
одръсти *диал.* – преби
одърмоня *диал.* – набия
ожидаш *диал.* – очакваш, надяваш се да стане нещо, да видиш някого
ой ваца *диал.* – разпасана, не обичаща реда жена
ока *диал.* – мярка за тежина
окарари *диал.* – натамани
окепазявам *турц.* – развалям
окумила *турц.* – неканена гостенка
окумуш *турц.* – **1.** в добро здраве; **2.** оправен, отракан в нещата човек
ольоскал *диал.* – олял, оцапал
ома(х)а *диал.* – изяде
оминташи *диал.* – изцапа
он ден *диал.* – онзи ден
опак *диал.* – **1.** неразбран (несговорчив) човек; **2.** на обратно (за дреха)
опатка *диал.* – изяде
опирунди *диал.* – **1.** удари; **2.** взе
опитлано *диал.* – заплетено
опустосва *диал.* – прокллина
обубщак *диал.* – общ работник
опърца *диал.* – сложи, постави
орезели *диал.* – изложи, злепостави
отабури *диал.* – поднесе ми нещо от-пред

офлянквам (не) *диал.* – ослушвам (не), губи време
ошав *турц.* – компот от сушени плодове
ошудрени *диал.* – 1. обрани; 2. одърпани
ошушкване *турц.* – обирание
оял *диал.* – благодетелствал се човек от власт или положение
павкане *диал.* – пушене
паенти *диал.* – бави, мота
паентиш *диал.* – инатиш
палангур *турц.* – игрив, палав
палапук *турц.* – мак
палува *диал.* – лудува
папаросвам *диал.* – открадвам, вземам
папуци *диал.* – вид стари обувки, чехли за дома
паралия *гръц.* – ниска маса за хранене
парамон *гръц.* – прякор
парлама *турц.* – заблуда
пармаклък *турц.* – веранда
партакеш *диал.* – парцали
парцуца *диал.* – ракия, първак
паряги *диал.* – пари, банкноти
пасмина *диал.* – деградирали хора
паспалак *диал.* – сплетени косми, прах
патаклама *диал.* – бъркотия
патара *диал.* – филия (хляб)
патладъ *диал.* – спуска, гръмна
патоки *диал.* – слаба ракия
патралък – обрасло с бурени и треви място
пашалък(а) *турц.* – спокойствието, живота
пащарнак *диал.* – вид зеленчук
пенджер *турц.* – прозорец
пердаша *диал.* – бия
петалце *диал.* – колелце (за суджук)
петимен (на) *диал.* – имащ желание
пехливан(ин) *турц.* – борец
пещелуди *диал.* – едри парчета
пешкир *турц.* – кърпа
пинкотя (питлая) *диал.* – въртя се, бавя се (бавен за някой човек)

пинтия *диал.* – скръндза, циция, скъперник, стиснат човек
пиркулясал *диал.* – умрял
пищемалче *диал.* – дреха от народната българска носия
плавак *диал.* – безхаберен, несериозен човек
по-бетер *турц.* – по-лошо
подвъргва *диал.* – подлага
подгазува *диал.* – слугува
подкукоросвам *диал.* – насъсквам, настройвам
подкукушини *диал.* – отлепена мазилка на стена
подлеснала *диал.* – излегнала
полекинка *диал.* – полекичка
понгаш *диал.* – изсулен, неспретнат
понуда *диал.* – дар за болен, здрав човек
поприще *диал.* – призвание
попъзновенията *диал.* – опитите, стремежите
портаджия *турц.* – предател на тайни
портафеля *диал.* – портмоне
поръцаш *диал.* – поиграеш
порязан(и)ца *диал.* – филия хляб
посих *диал.* – молих, приканвах
поспаланко *диал.* – обичащ да спи
пош *диал.* – носна кърпа
пощя *диал.* – чистя
праи *диал.* – прави
прангара *турц.* – в кочината, впрегнат, да си знае мястото
пранги *турц.* – вериги (белезници)
преджобване *диал.* – 1. пребъркване; 2. крадене
претараши *диал.* – прерови, претърси
префърцу(нени)лени *диал.* – прекалено нагласени по модата жени
придисачил *диал.* – присламчил
прикотква *диал.* – приласкава
примандроване *диал.* – мотаене с цел пречене
принимаваме *диал.* – 1. приемаме; 2. причисляваме

притезания *диал.* – искания
приъртил *диал.* – облечен леко човек (с тънки дрехи)
прокопса *диал.* – да успее
простакеса *диал.* – долна, проста жена
протвене *диал.* – не приемане, не съгласяване
протка – малка врата
прошляк *диал.* – бедняк, скитник
пръждомите върви *диал.* – по дяволите върви
пръждосване *диал.* – махане от очите
пръкване *диал.* – появяване, раждане
пунгийка *турц.* – малка кесийка от плат
пукал *диал.* – **1.** пиел; **2.** обида за някого
пукница *диал.* – пиене
пуцане *диал.* – гърмене с пушка или друго оръжие
пъздер *диал.* – отпадък при обработка на гръсти
първак *диал.* – **1.** първата излязла при варенето ракия; **2.** силна ракия
първеския *диал.* – бременна, имаща първо дете
пържина *диал.* – простир за дрехи
пърчи *диал.* – вири
пършули *диал.* – ромуляща тихо вода, дъжд
раван *диал.* – конски бърз ход
разцопа *диал.* – разтегли
разбрэндзани *диал.* – раздърпани, разхлабени, отпуснати
разбрида *диал.* – размота
разгеле *турц.* – тъкмо навреме
разкандардисване *турц.* – разубеждаване
разкекечено *диал.* – **1.** разкрасено; **2.** раздърпано
разкипадали *диал.* – паянтови, разпадащи се

разкормашено *диал.* – разхвърлено
разметешени *диал.* – разменени, объркани
разпухал *диал.* – раздърпал
разтребанчо *диал.* – подреден човек
рахат *турц.* – спокойствие
резил *турц.* – излагация, позор
репчене *диал.* – спорене
рунтясал *диал.* – силно окосмен
ряз *диал.* – замах
сабахлям *турц.* – на сутринта
савак *турц.* – преграда за вада (при поливане)
сага, сагясване *турц.* – почерняване на фуги на мивки в бани
саде *турц.* – само
сadjак *турц.* – трикрака метална поставка за котел, менче
сайбия *турц.* – стопанин
сайвант *турц.* – стряха, навес
сайдисам *турц.* – да те уважа, да ти обърна внимание
сака(ъ)лдии *турц.* – притеснения
сакатлък *турц.* – беля, инцидент
сакъ-сакъ *турц.* – бавно, бавно
салеп *турц.* – почерпка
салтанати *турц.* – почести, поклони
самар *турц.* – товар
самардала *турц.* – вид подправка
санур *турц.* – солница
сара(ф)ош *турц.* – пияница
сарамбозесто *диал.* – цвят боя, резидаво
сафирясаш *турц.* – да дойдеш на себе си
сашисан *турц.* – слисан, изненадан
сая *турц.* – навес
сбиртък *диал.* – сбирщина
сборджи *диал.* – хора, събрани за сбор
свезана *диал.* – свързана
светна *диал.* – запозная
сеир *турц.* – забавление, шоу
селями *турц.* – поздравя
сербез *турц.* – наперен, войнствен, невъзприемчив човек

сефте битиси *турц.* – начало и край
сидросваш *диал.* – **1.** скарваш се; **2.** биеш някого; **3.** наказваш
силиш *диал.* – трудиш се до последно
синия *турц.* – ниска маса за хранене
сипя башкъ *турц.* – отделно
ситни *диал.* – върви с дребни, ситни крачки
скивай *диал.* – гледай
скинато *диал.* – скъсано
скинджуване *диал.* – каране, мърморене
сколасвам *турц.* – приключвам, свършвам дадена работа
скопосна *диал.* – способна, умна
скрибуца *диал.* – скърца
скясах *диал.* – срязах
словопролитие *диал.* – непрекъснат поток от думи
слухари *диал.* – хора, които само донасят, слушат разговори
сляпо повиновение *диал.* – сляпо подчинение
смамузено *диал.* – свито, прибрано
смарянгяса(л) *диал.* – **1.** нещо, което се проваля; **2.** сдухал се, отпаднал духом човек
смереметя *диал.* – наглася
смотолесах *диал.* – изядох набързо
сойка *диал.* – джобно ножче
сокак *турц.* – местност
софра *турц.* – маса с ядене и пиене
сполай *турц.* – да ти върви, на добър път, успех
спунджено *диал.* – събрано, неизпънато
старичоци *диал.* – старчоци
стерстеме *диал.* – от немай къде
стобор *диал.* – селски плет
стопорицил *диал.* – стъписал
сурат *турц.* – лице
сурдинка *диал.* – скрито място
сурка(ш)не – тътрене, тътриш крака (при ходене)
сурма *турц.* – кичур

сурна *турц.* – съборя
схързуля *диал.* – сляза, придвижва
съделования *диал.* – общи работи
съклет *турц.* – хващат те нервите
сюрия *турц.* – много хора
табан(и) *турц.* – амбалажна хартия за опаковане
табиетлия *турц.* – обичащ хубавото, с характер човек, изпипващ нещата
тавряз *турц.* – непиян
такова *диал.* – универсална дума отнасяща се за всичко
такъм(и) *турц.* – **1.** начин; **2.** приспособления за лов, риболов
талар(че) *турц.* – дъска за рязане на продукти, мезета
талига *диал.* – каручка
тамазлък *турц.* – хубаво животно, което се оставя за развъждане
таман *турц.* – наред
тантони *диал.* – мърмори
танур *турц.* – поднос
тапалък/тепелък *турц.* – метална украса за глава
тепигъоз *турц.* – безочлив човек
тапия *турц.* – писмен документ
тараби *турц.* – сергии
тарашене *турц.* – търсене, претърсване
тарелка *турц.* – чинийка
тарталетка *диал.* – дребна сладка
тархана *турц.* – изсушени зеленчуци, смлени на брашно
ташкън *турц.* – идва ти в повече
тезгях *турц.* – плот в заведение
темплярин *диал.* – мебелист, дърводелец
тепа *диал.* – бърза, ситни (за походка)
тепане *диал.* – ходене ситно
теркаше *диал.* – тичаше
тертици *диал.* – знаци
тескере *турц.* – паспорт, документ
тешане *диал.* – плитко копане
теши *диал.* – чисти
тоз такъм *турц.* – този начин

топалаци *диал.* – топки, масивни и големи пръстени
топоришка *диал.* – брадвичка
тракьосал *турц.* – изгубил, потулил
трамба *турц.* – размяна на стоки
треби *диал.* – чисти
тригя *диал.* – кир, мръсно, захабено нещо
трупясал се *диал.* – уморен човек, който си е легнал
тулум *турц.* – сирене в агнешка кожа
тулуп *турц.* – **1.** дебелак; **2.** пласт вълна, памук
тумба *турц.* – група, шайка
тумрук *турц.* – нагрозен човек
тупордия *турц.* – голям шум
тургат *диал.* – поставят
турнал *диал.* – поставил
тутка *диал.* – бави
тц, тц, язък *диал.* – съжаление за пропуск
тъдява *диал.* – тука беше
тъй, тъй *диал.* – думи за съгласие с нещо
тънкалалаш *диал.* – тънко
търбух *диал.* – стомах
търга *диал.* – къса
тюх, тюх *диал.* – съжаление за несбъднати неща
угодия *диал.* – няма насита
удююкат *турц.* – освиркат
уема *диал.* – заема място, обем
уйдурдисва *турц.* – наглася, натаманява
уйдурма *турц.* – интрига
улав *диал.* – глупав
улазя *диал.* – влиза
упарки *диал.* – бързо хранене
ургулешката *диал.* – слепешката
урсуз *турц.* – лош, проклет
урусния *турц.* – жена с леко поведение
урушмак *турц.* – голяма занимавка
усипна *диал.* – прегракна

ута *диал.* – престилка в народните носии
утабури *диал.* – сложи отпред
учкур *диал.* – колан, връв за пола, панталон
файда *турц.* – полза
ф(в)анар *турц.* – жега
фасонлийка *диал.* – правеща номера, фасони
фатмак *турц.* – новобранец
фиакър *турц.* – малка четири колесна карета
филанкишия *турц.* – някой друг
филджан *турц.* – чашка за пиене на кафе
финтифлюшка *диал.* – панделка
фитария *диал.* – леха в зеленчуковата градина
фичкане, фичване *диал.* – хвърляне
фльонга *диал.* – вид възел
фрашкан *турц.* – пълен
фръцка *диал.* – върти
фудул(ук) *диал.* – надменен човек
фука *турц.* – перчи
фунти *диал.* – мирише
фурладисва *турц.* – човек, който се изнервя, ядосва
фърколица *диал.* – вилица
фърла *диал.* – хвърля
фърлец *диал.* – права лопата
фърфалак *диал.* – умалително за малко дете
фъчнал *диал.* – дръпнал
хабер *турц.* – знак, известие
хаберлия *турц.* – човек, чакащ вест
хава *турц.* – ситуация, положение
хаир *турц.* – спокойствие
хайвани *турц.* – скитници
хайдакане *диал.* – **1.** лашкане напред-назад; **2.** умора от работа
хал *турц.* – положение
халал *турц.* – добро пожелание
хамалогия *диал.* – много тежка работа
харгасване *диал.* – **1.** оцветяване на платове, на кожи; **2.** биене

харзулна турц. – подхлъзна се
харижа турц. – подаря
хахав диал. – луд
хендек диал. – окоп, трап
хендечил се диал. – изкривил се
хендри диал. – сложи, постави
хептен турц. – никак
хесап турц. – сметка
хич билия турц. – никак
хойка диал. – ходи
хоризонтирам диал. – израз за лягане
хортуват диал. – приказват
хрисима диал. – послушна
хърба диал. – слаб човечец
хързулне турц. – похлъзне
цаниш диал. – условиш, преговаряш
да свършиш определена работа
циба диал. – команда за прогонване
на куче
циври диал. – плаче
цопане диал. – газене (във вода)
цукало диал. – гърне
цуцкам диал. – бозая, пия
чавета диал. – деца
чакалдъкат диал. – говорят
чакмак турц. – метална част на ог-
ниво
чакръкчия турц. – народен лечител
чактисаш турц. – сещаш се, прев-
ключваш изведнъж
чалдисан турц. – побъркал се, мръд-
нал на акъл
чалъмлия турц. – правещ номера
чарда турц. – група (за биволи)
чаркалаци диал. – части, органи
чаршафосвам диал. – слагам, пости-
лам чаршаф
чат-пат диал. – горе-долу
чекнато диал. – предмет с нарушена
цялост
чекрък диал. – колело за предене
чембер турц. – кърпа за глава
чепкен диал. – връхна дреха
черпушка диал. – почерпка
чеснак диал. – израстък

чешит турц. – друг вид; странен чо-
век
чибуци турц. – лули
чиленца (чилета) диал. – прежда на-
вързана на снопове
чини ми се диал. – струва ми се
чинчалки – слабички (за крайници)
чипам диал. – къпя
чирика диал. – пее, свири
читав диал. – здрав, запазен
читак диал. – бедняк
чоглаво диал. – криво ми е
чокаш(ане) диал. – побутване, пипа-
не (при ядене на храна)
чопляв диал. – рошав
чоунка диал. – тенджера с дръжки
чукалата диал. – багажа
чукандраци диал. – чукари
чул – покривало за коне
чуляк (чиляк) – човек
чунким – като, че ли
чупаче – късо елече
чурни, чурваш – налей, наливаш
чутура – глава
чуш турц. – команда за впрегатни
животни
шамия турц. – кърпа за глава
шанаджия турц. – бродяга
шантонерка диал. – измамница
шапшак турц. – канче, съд за изгре-
бване на вода
шарлан турц. – нерафинирано олио
шача диал. – пирон, гвоздей
шашкън пладне (икиндия) турц. –
след обяд, времето от 16–17 ч.
шашма турц. – измама
шащиса турц. – стресна се
шащисан турц. – объркан
шебек турц. – маймуна
шейгуни турц. – врагове
шейрет(ин) турц. – хитрец, дяволит
човек, твърде вещ
шейретлъци турц. – номера
шейтан турц. – дявол
шекерджийница турц. – сладкарница

шен *диал.* – да си свеж, весел
шеркадан *турц.* – весел
шетане *диал.* – домакинстване
шибучица *диал.* – тънка пръчка за шибане
шикалкави *турц.* – овърта
шилигарче *турц.* – овчарче
шльопнато *диал.* – сложено
шляене *турц.* – безцелно разхождане
шмага *диал.* – движи се в киша, кал
шмекерии *турц.* – номера
шмугване *диал.* – бързо влизане
шошони *диал.* – терлици, гумени боти, гамаши
шубелисва *диал.* – подплашване, страхуване
шубер *турц.* – мръсни чинии
шушлопинки, шушлоп *диал.* – обелени черупки на ядки
шушумига *диал.* – отнесен човек
ще амбалираме *диал.* – ще се изне-

сем, пренесем, преместим
щръклица *диал.* – конска муха
щъпурка *диал.* – ходене, вървене (за малко дете)
юрнек *турц.* – модел
юруш *турц.* – напред
юсче *турц.* – стъклено шишенце за рация около 100 грама
ябанджия *турц.* – другоселец
явствува – личи, се забелязва
яйлия *турц.* – дача
ялак *турц.* – съд за водопой на животни (дървен, каменен и под.)
япунджак *турц.* – ямурлук
ярь *турц.* – жар
ясак *турц.* – специално нагласено месо за посеви
ястък *турц.* – парник за разсади
яхър *турц.* – помещение за коне
яце коматна *диал.* – обръщение към жена, която е красива

В заключение може да се каже, че тази извадка от старинни думи и изрази е само една малка част от богатството на българския разговорен език [Гинев, М. 2020]. Несъмнено, ако отворим речниците, ще попаднем на съответни пояснения относно произхода и значението на всяка една от тях. В настоящото изследване обръщаме внимание на фолклористичните аспекти от тяхното съдържание, т.е. какви са процесите на усвояване на самите изрази или отделни думи, по какъв начин от оригинали те се превръщат в „народни“. Освен това тук става дума за повдигане на съществени научни въпроси, например защо остарелите чуждици продължават да се използват в модерния свят и да се появяват неочаквано там, където литературата липсва. Народопсихологията доминира в този смисъл, както и самата практика от векове допринася за отпадането на всички думи и пренасянето на нова основа сред новите поколения. Дали обаче само хумористичната страна по темата, осторумниченето, забавата са достатъчни фактори за оцеляването на думите или съществуват и други характеристики на паметта? Настоящото изследване е само една малка част от замислен проект, който има за цел да отговори чрез различни форми на изследване на този въпрос.

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

Публикации

Вълчев, Б. 2009 – Боян Вълчев. От историята на българския книжовен език към теорията на книжовните езици. София: Оксиарт, 2009. [Boyan Valchev. Ot is-

toriyata na balgarskiya knizhoven ezik kam teoriyata na knizhovnite ezitsi. Sofia: Oxiart, 2009.]

Хаджийски, И. 1974 – Иван Хаджийски. Съчинения в два тома: Том 2. Бит и душевност на нашия народ. София: Български писател, 1974. [Ivan Hadzhiyski. Sachineniya v dva toma: Bit i dushevnost na nashiya narod, Sofia: Balgarski pisatel, 1974.]

Интернет базирани източници

Гинев, М. 2020 – Марин Гинев. Непознатите думи в българската литературна класика. Речник. Трето допълнено издание. <<http://www.e-uchebnik.bg/book/view-Book/4491>> (достъпен: януари 2020). [Marin Ginev. Nepoznatite dumi v balgarskata literaturna klasika. Rechnik. Treto dopalнено izdanie. <<http://www.e-uchebnik.bg/book/viewBook/4491>> (dostapen: ianuari 2020).]

Списък на информаторите

1. Куна Миткова Дакева (70 г.)
2. Магдалина Цачева (Дакева) (60 г.)
3. Михаил Ангелов Дакев (68 г.)
4. Стоян Николов Чаушев (84 г.)
5. Стефанка Иванова Чаушева (72 г.)
6. Галин Георгиев Новаков (45 г.)
7. Стефка Великова Досева (74 г.)